

Srbiji potrebna nova regionalna politika: Lični stav Duška Lopandića

U okviru obnove spoljne politike, Srbiji je pre svega potrebna nova regionalna politika. Sadašnji režim SNS je, vodeći politiku zasnovanu na podsticanju hipernacionalizma, temi „srpskog sveta“, revizionističkoj viktimizaciji srpske istorije i konstantnom izazivanju tenzija sa susedima. pokazao suštinsku nesposobnost i nespremnost da ozbilnije i dugoročnije unapređuje susedske odnose na prostoru Zapadnog Balkana.

„Palikuća-vatrogasac“ konstantno podstiče tenzije a zatim „smiruje“ narušene odnose u regionu, lažno se prikazujući se kao izvor stabilnosti.

Stoga je promena vlasti u Beogradu minimalni preduslov za novu susedsku politiku koja bi trebalo da bude zasnovana na konceptu uzajamnog poverenja, solidarnosti, okretanja leđa prošlosti i zajedničkom delovanju ka integraciji u Evropsku uniju.

I pored niza postojećih inicijativa i formuma za saradnju, ključna pitanja međusobnih odnosa na Zapadnom Balkanu ostala su nerešena a stabilnost regiona je u prvom redu zasnovana na spoljnom uticaju i odnosno delovanju/prisustvu EU i NATO.

Osnovni cilj nove, demokratske inicijative za regionalnu saradnju bi trebalo da podrazumeva jačanje odnosa putem razvoja kolektivnog osećanja bezbednosti na prostoru ZB.

Kolektivni strah je izvor nepoverenja i obrnuto, nepoverenje podstiče kolektivni strah.

U svetu koji se brzo menja, narodi ZB će prevazići strah i strepnju jačanjem međusobne saradnje putem stvaranja regionalnih institucija u tom cilju, saradnje na putu u EU i NATO I dr.Za razliku od dosadašnjih pokušaja da se do unapređenja poverenja dođe ekonomskim i/ili tehničkim inicijativama, NOVI OKVIR REGIONALNE SARADNJE (NORS ili Okvir za balkansku saradnju -OBS) trebalo bi postaviti na dva stuba (politički i ekonomski) sa akcentom na saradnji u pitanjima bezbednosti i odbrane uz solidnu institucionalizaciju.

Stalne institucije bi obezbedile da saradnja ne bude zavisna od ličnih odnosa na vrhu, kako je to bio slučaj sa nekadašnjom „Krajovskom grupom“ (Rumunija-Srbija-Bugarska-Grčka) ili sa sadašnjim „Otvorenim Balkanom“. Eventualni sporovi u tumačenju obaveza i sporazuma bili bi rešavani putem sudske arbitraže.

Jačanje regionalnih veza bilo bi politički podržano i stvaranjem stalne parlamentarne skupštine (u perspektivi).

U NORS bi bili uključeni partneri sa Balkana koji još nisu postali članovi EU.

Kako je već istaknuto, pokretanje NORS bi trebalo da bude jedan od glavnih elemenata nove spoljnopolitičke strategije Srbije, nakon smenjivanja naprednjačkih vlasti.

Saradnja „šestorice“ na ZB bi takođe trebalo da se razvija na načelima poštovanja jednakosti i uzajamnosti, promocije vladavine prava, ljudskih i manjinskih prava, saradnje i oblasti kulture i dr.

U prvoj fazi, inicijativa NORS bi mogla da obuhvati tri komponente:

Institucionalnu: formiranje stalnog političko-institucionalnog Okvira saradnje (samiti šest partnera ZB na nivou premijera, stalni sekretarijat, sudsko telo-arbitraža) – institucionalni stub saradnje,

Bezbednosnu: zaključenje okvirnog sporazuma o saradnji u oblastima odbrane, unutrašnje bezbednosti i pravosuđa (politički stub saradnje),

Ekonomsku: zaključenje okvirnog sporazuma zasnovanog na načelima nediskriminacije (fizičkih i pravnih lica sa ZB) i četiri slobode kretanja (ljudi, roba, kapitala i usluga) uz potvrdu dostignuća svih dosadašnjih relevantnih regionalnih inicijativa koje bi ovim procesom dobile dodatan podsticaj (RCC, Berlinski proces, Otvoreni Balkan, CEFTA, Transportna i Energetska zajednica i td) – ekonomski stub saradnje.

Članice NORS bi se zajednički obavezale i na podsticaj individualnog i/ili kolektivnog ulaska u EU do 2030/2034. EU bi imala status posmatrača u NORS.

NORS bi trebalo da podstakne i ubrza proces faznog i punopravnog uključanja svih članica u EU, što postaje jedan od ključnih prioriteta same Evropske unije. Međutim, NORS bi trebalo da nastavi da funkcioniše i nakon ulaska pojedinih članica ili celog regiona u EU.

NORS bi takođe zaključio poseban kolektivni aranžman o saradnji u oblasti odbrane sa NATO.

U narednim fazama, tri komponente saradnje bi mogle biti unapređene novim brojnim oblastima (kultura, obrazovanje, nauka i dr), telima (savet ministara, parlamentarna skupština, specijalizovane agencije, poput zajedničkog centra za istraživanja, razvojne banke i sl) i konvencijama (zaštita ljudskih i manjinskih prava itd) i sl.

Postojanje NORS bi predstavljao i dodatni podsticaj i unpređenju bilateralnih odnosa između članica.

Formiranje NORS bi imalo značajne indirektno regionalne i geopolitičke efekte:

- unapredio bi regionalnu stabilnost i kolektivnu bezbednost u vremenu novih tenzija i međunarodnih poremećaja,

- potvrdio bi integritet svih učesnica (bez ulaženja u pitanje međusobnih priznanja) a posebno ojačao položaj Severne Makedonije i internu stabilnost BiH,

- podstakao kontakte i formalizovanu saradnju ne-NATO članica poput Srbije, sa NATO;

- olakšao bi dijalog i normalizaciju odnosa Srbije i Kosova kao i šire srpsko-albansko pomirenje;

- relativizovanjem pograničnih podela učinio bi bespredmetnim ideje o prekrajanju granica na nacionalnim osnovama ili teme stvaranja „Velike Srbije“ ili „Velike Albanije“.

==

Evropa, taj mali ugao evroazijskog kontinenta koji predstavlja mesto sa verovatno najviše ratova u istoriji, ali i prostor najvećih civilizacijskih dostignuća, stvorila je i pojam „države-nacije“ koje se poput nekog mentalnog virusa proširio na celo čovečanstvo.

Sa raspadom velikih imperija, organizacija evropskih država zasnovana na konceptu nacije postala je skoro jedini oblik društvene organizacije i kolektivnog identiteta – bar do posleratnog nastanka evropskih integracija kako poslednje velike političke inovacije koju je iznedrio naš kontinent.

U izuzetno lucidnoj studiji iz 1946. godine („Beda malih istočnoevropskih naroda“) Ištvan Bibo je ukazao na povezanost između nacionalne opsesnutosti temom teritorijalnih sporova sa pitanjem demokratije. On ukazuje na duboke istorijske korene nacionalnog identiteta, ali i na krajnju promenljivost sudbina naroda. Praktično svi narodi na prostoru između Rajne i granica Rusije „užasno su propatili“, kaže Bibo, pitajući se tada koji su dugoročni oblici demokratskog političkog razvoja tih zemalja u kontekstu „masovnih nacionalnih emocija i histerija“ kroz koje su prolazile. Pitanje teritorijalnih sporova i sukoba etničke većine i manjine može da dovede do pravih kolektivnih psihoza koje dovode u pitanje zdravo funkcionisanje političke zajedice.

„Ako iz bilo kojeg razloga neki teritorijalni spor postane dominantna stvar u životu jedne nacije, to može da zaustavi na putu demokratskog razvoja, štaviše i u jednoj demokratskoj zajednici, može da izazove slabljenje demokratskog duha“. (I. Bibo)

Ova konstatacija se može odnositi i na današnje srpsko društvo, opterećeno populističko-nacionalističkom propagandom i ozbiljnim kosovskim problemom. Lamentiranje nad sopstvenom nacionalnom sudbinom i usudom istorije ne pomaže, osim kao način da se traži opravdanje za istorijski revizionizam. Mač Anđela istorije večito lebdi nad promenljivim sudbinama svakog naroda, koji, kao i u slučaju individua, prolaze kroz uspone i padove, periode napretka, stagnacije, ili ponekad, nazadovanja.

Ištvan Bibo je pisao pre nastanka i razvoja Evropske unije koja je velikim delom predstavljala efikasan lek za istorijske frustracije i beskrajne teritorijalne sporove evropskih naroda. Ipak duh nacionalizma – da parafraziramo Marksa – poput nekog „bauka“ i dalje kruži modernom Evropom, podstaknut krizama, masovnim migracijama i ratom na istoku.

Promene granica u Evropi tokom istorije liče na neprestanu vrtešku, kako to potvrđuje i letimičan pregled sudbina bilo kog od naših suseda i drugih zemalja. Mađarska je Trijanonskim mirom (1920) izgubila dve trećine istorijske teritorije. Rumunija je u različitim periodima gubila Bukovinu, Besarabiju (danas Moldaviju) kao i Južnu Dobrudžu (danas deo Bugarske). Pre I svetskog rata Bugarska je izlazila na Egejsko more, da bi taj deo teritorije izgubila za račun Grčke.

Drastičan je i slučaj Grčke koja je ugovorom iz Sevra (1921) bila na korak od realizacije „Megale idea“ ali je nakon vojnog poraza od Turaka 1922. godine milion i po Grka moralo da nakon više hiljada godina prisustva napusti Malu Aziju. Promene poljskih granica – uključujući i njeno nestajanje i ponovno vraćanje kao države, liče na teturanje grogiranog boksera u ringu koji je pripremio Anđeo istorije. Samo nakon II svetskog rata cela Poljska se kao država pomerila za 200 – 250 km na zapad, izgubivši teritorije prema SSSR-u, a dobijajući teritorije Nemačke.

Opterećenost velikom i slavnom istorijom i okrenutost prošlosti u kojoj se „moj narod“ jedini bori za pravednu stvar nasuprot dušmanima u vidu suseda i velikih sila, tipična je karakteristika svakog populističkog nacionalizma, kako je to slikovito opisao Krleža.

„Tridesetak naroda putuje danas Evropom, a svaki od tih naroda nosi u ruci stakleni ljiljan svoje narodne nevinosti. Zaljubljen sam u sebe, svaki tj. evropski narod kreće se naprijed s pogledom uprtim natrag, spram svoje takozvane narodne prošlosti, kao Danteovi krivi proroci s licem zavrnutim spram stražnjice u XX pjevanju „Pakla“. (Evropa danas)

U dva poslednja veka srpski narod je često potpadao pod surovi mač Anđela istorije, pri čemu se možemo pitati u kojoj meri je u pojedinim prilikama na to uticao istorijski kontekst, a u kojoj meri odgovornost leži na srpskim vođama ili možda i na samom narodu. Dvadeseti vek je u celini predstavljao doba narodnog oslobađanja. Ali, dok je knez Mihailo izbegao rat sa Turcima (što mu je donelo nepopularnost i možda doprinelo organizaciji njegovog ubistva), plahi knez Milan je pod pritiskom upao u prvi Srpsko-turski rat (1876-77) u kome Srbija nije dobro prošla (za razliku od drugog rata), kao uostalom ni u katastrofalnom Srpsko-bugarskom ratu (1885). Nakon Balkanskih ratova 1912-1913, Srbija se teritorijalno više nego udvostručila.

Iz današnje perspektive posmatrano, XX vek i tri ciklusa ratova (I i II svetski rat i ratovi devedesetih godina) predstavljali su izuzetno prenaprezanje srpskog naroda, doba teških poraza i velikih pobeda, ali i fizičkog satiranja. Posebno je bila pogrešna i nesnađena politika Slobodana Miloševića krajem XX veka, vođena oholim i kratkovidim ambicijama. Procene odnosa snaga su bile loše, a strateška politika je ustupila mesto taktici od danas do sutra. Tadašnji građani Jugoslavije u celini nisu imali sreće sa svojim vođama. Skoro mesečarski su se našli u deceniji sukoba, građanskih ratova, zločina. Srbija i srpski narod su platili ogromnu cenu pogrešne politike u vidu sankcija, drastičnog osiromašenja, progona i iseljavanja i društvenih poremećaja. Srbija je propustila deceniju evropske integracije, velikih tehnoloških i ekonomskih promena i napretka u svetu i našla se na marginama istorijskih trendova kao nikada tokom dva veka moderne istorije. Ni danas još uvek nismo u potpunosti prevazišli posledice katastrofalnih devedesetih, koje su se

delimično nastavile i u ovom veku u vidu raspada SRJ, spora oko secesije Kosova, produženih regionalnih problema sa susedima i zaostajanja u evropskoj integraciji.

Uteha leži u činjenici da mač Anđela istorije nikada nije dugoročno okrenut samo u jednom pravcu. Kao i u individualnom životu, život i sudbina naroda su promenljivi, govorio je mudri prota Mateja. Pogledajmo šta je bila Finska pre sto godina, a šta je danas? Koliko su napredovali Portugal od 1974. ili Rumunija posle 1991. godine?

U centru srpske politike morala bi biti stvarna modernizacija i demokratizacija društva, jačanje nacionalnih resursa i usmerenost na obrazovanje i pametni razvoj, a u spoljnim odnosima pre svega na što bolju saradnju sa susedima i na što bržu integraciju u Evropsku uniju.

Na žalost, nakon relativno kratkotrajnih reformskih i prosvetiteljskih pokušaja Z. Đinđića i saradnika, nekadašnji sledbenici politike S. Miloševića ponovo vladaju Srbijom. Rade pored ostalog, na kolektivnoj amneziji javnosti i reviziji srpske istorije devedesetih, zlupotrebljavajući istorijske frustracije i promovišući nacionalizam i revanšizam.

Da bi se Anđeo nacionalne istorije usmerio u pozitivnom pravcu, neophodno je da državno vođstvo ima viziju i iskreno sprovodi dugoročnu strategiju koja se neće svesti na politiku održanja na vlasti

=====